

16.02.24
Укр.літ

Клас: 9-А,Б
Вч.: Харенко Ю.А.

Тема: Т.Г. Шевченко. Національна проблематика періоду «Трьох літ». Поема «Сон» («У всякого своя доля...»), композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення

Мета: ознайомити школярів із змістом та ідейною спрямованістю твору Т. Шевченка «Сон», з'ясувати композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення; визначити сатиричний пафос поеми; розвивати вміння коментувати зміст твору, визначити головні ідеї, контрасти картини в ньому; грамотно висловлювати і виважено доводити власну думку; виховувати почуття гордості за рідний народ, який впродовж історії прагнув до національного визволення, вільного розвитку особистості; прищеплювати любов до літературного слова.

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

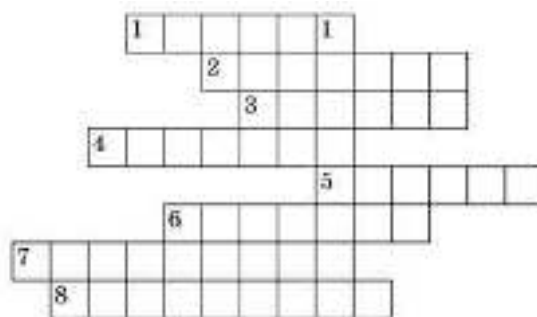
II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

2.1 Літературна вікторина «Юні шевченковці».

Клас поділяється на дві команди, по п'ять представників з кожної біля дошки розгадують кросворд упродовж 16 хв. Виграє та команда, яка у визначений час упорається із завданням.

Визначається склад журі, умови заходу.

Кросворд для команди I

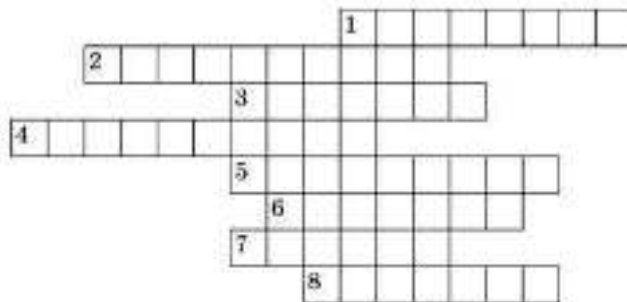

По вертикалі: 1. Народний ватажок, реальна історична постать, герой твору Т. Шевченка «Гайдамаки». (*Залізняк*)

По горизонталі: 1. Визначте твір Тараса Григоровича за поданими рядками: Борітеся — поборете, / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая. («*Кавказ*») **2.** Істоти, які погубили причинну в однойменному творі Т. Шевченка. (*Русалки*) **3.** Жанр твору «Лілея».

(Балада) **4.** Назва села — місцевості, де народився поет. (Моринці) **5.** Твір Г. Квітки-Основ'яненка, який проілюстрував Т. Шевченко. («Знахар») **6.** Художник, земляк Т. Шевченка, що брав участь у викупі його з кріпацтва. (Сошенко) **7.** Після закінчення Академії мистецтв Тарас Григорович викладав у Київському університеті предмет... (Малювання) **8.** Видатна українська просвітителька, яка встановила у власній садибі в Харкові перший пам'ятник Т. Шевченкові (1899 р.). (Алчевська)

Кросворд для команди II

По вертикалі: 1. Балада Т. Шевченка. («Причинна»)

По горизонталі: 1. Образ твору «Кавказ» — символ нескореності, боротьби, протистояння злу. (Промітей) 2. Один із перших шевченкознавців і сподвижників поета. (Костомаров) 3. Гетьманська столиця, про яку письменник не раз згадував у своїх поетичних творах, зображував у малярстві. (Чигирин) 4. Конференц-секретар Академії мистецтв, якому Т. Шевченко присвятив поему «Гайдамаки». (Григорович) 5. Село, де поет провів свої дитячі роки. (Кирилівка) 6. Скульптор пам'ятника Т. Шевченку в Києві. (Манізер) 7. Письменник, який так охарактеризував Кобзаря: «Він був сином мужика — і став володарем у царстві духа». (І. Франко) 8. Визначте твір Тараса Григоровича за поданими рядками: «І в мене в сім'ї великій, / В сім'ї вольній, новій, / Не забудьте пом'янути / Незлим тихим словом». («Заповіт»)

III. Оголошення теми та мети уроку.

IV. Сприймання та засвоєння нового матеріалу.

4.1. Вступне слово вчителя

Т. Шевченку випало творити у винятково жорстокі часи. Експлуатація закріпаченого селянства переходила всякі межі. Збройні спроби поневолених селян протидіяти свавілля поміщиків жорстоко придушувалися. З висоти своїх ідейних революційно-демократичних

переконань дивиться Шевченко на ту «вінценосну громаду» і в сатиричній поемі «Сон».

Поет сміявся грізним, спопеляючим, страшним для експлуататорів сміхом, який не випадково був спрямований уже не проти окремих потворних явищ тогочасної дійсності, а проти усієї системи самодержавно-кріпосницького ладу, проти основних суперечностей миколаївської імперії, проти найбільших хвороб суспільного життя — самодержавства, царя з його урядом, панів і духовенства, за утвердження нового суспільного ідеалу.

4.2. Довідковий матеріал з теорії літератури (записати у зошити визначення, вивчити ТЛ)

Алегорія (гр. *allegoria* — іномовлення) — вид метафори: іншомовне зображення предмета чи явища через інші, подібні до них, з метою наочно показати їх суттєві риси. Використовується, як правило, у загадках, байках і відзначається загальновопізнаваним характером. Наприклад, у байках через характери дійових осіб — тварин і звірів — зображено риси людей, їх вдачу. Алегорія — засіб посилення поетичної виразності. (Білий голуб чи зелена гілка в руках людини — алегорія миру; у казках вовк уособлює жадібність, лисиця — хитрість і т. ін.)

Гротеск (фр. *grotesque*, від італ. *grotta* — грот, печера) — художній засіб, прийом, що ґрунтується на свідомому перебільшенні, контрастах трагічного й комічного, де реальне в житті переплітається з фантастичним, страшне — з незвично смішним.

Контраст — стилістична фігура протиставлення явищ, предметів, характерів; посилює змістовне й емоційне звучання твору. Використовується у віршах, прислів'ях та приказках, у назвах книг і творів. Це фігура побудована на використанні антонімічних пар. У Т. Шевченка поетичний контраст — це не просто художній прийом, а мистецький підхід, метод пізнання дійсності, у якій було аж надто багато протиріч. Прийом протиставлення багатих і бідних, невільників і вільних людей, чесних і безчесних, підлих та справедливих, щасливих та нещасних можна сказати універсальний у «Кобзарі». Контраст часто перебуває в центрі гострої сатири.

Умовність:

- художня первинна (*прихована*) — відмінна риса будь-якого твору мистецтва. Вона створює видимість правдоподібності, схожості на реальну дійсність. Природа цієї умовності — своєрідність погляду автора на відображувану ним у художньому творі дійсність;

- художня вторинна (*відкрита, активна*) — свідоме порушення правдоподібності з метою висвітлити, зробити зримими те, що з якої-небудь причини не може бути назване прямо або не має в реальному житті свого предметного втілення; відновлення форм, які зустрічаються в житті та природі. Образи, які одержуються в підсумку, не цілком схожі на життя, з фактами життя їх не можна порівняти «прямим накладанням». Однак вони можуть виражати смисл цих фактів, вірно відображати дійсність.

4.3. Опрацювання твору Т. Г. Шевченка «Сон»

Історія написання та сучасна значимість.

Т. Шевченко вирішив поїхати в Україну. Для цього навіть перервав навчання в Академії мистецтв. Тягнуло в рідний край. На Батьківщині поет провів кінець весни, все літо і всю осінь 1843 року, повернувся до Петербурга в лютому 1844 року. У цей час він і написав «Сон» («У всякого своя доля»), де відтворив живі враження дикої сваволі поміщиків, злиденного життя і нестерпних страждань кріпаків. Свій гнів вилив він у поемі, яка є гострою сатирою на царську Росію часів Миколи I, на всю систему самодержавного ладу. На допиті після арешту в 1847 році Шевченко так з'ясував виникнення задуму цієї поеми: «Будучи еще в Петербурге, я слышал везде дерзости и порицания на государя и правительство. Возвратясь в Малороссию, я услышал еще более и хуже между молодыми и между степенными людьми; я увидел нищету и угнетение крестьян помещиками, посессорами и экономами-шляхтичами, и все это делалось и делается именем государя и правительства». Тому виникла потреба написати твір у певному розумінні узагальнюючий, який би розкрив людям очі на сутність тогочасної суспільно-політичної системи, показав би людям: таким ось насправді є той лад, у якому нам доводиться жити. З моменту написання твору пройшло багато часу. І всі ці роки він «працював» — розкривав людям правду просамодержавний лад царської Росії. Той лад уже давно зник. Але читаючи цю поему зараз, постійно ловиш себе на думці, що твір запрограмований на більше, що йдеться в ньому не тільки про

царську Росію, що істина показана в поемі, цілком актуальна для нашої зовсім недавньої історії. Одне слово, істину, яку відкрив Шевченко в 1844 році, не завадило б і нам глибше зрозуміти. Епіграф у творі звучав так: «Дух истины, его же мир не может прияти, яко не видит его, ниже знает его.». Таким чином, поет проголосив: у «Сні» я покажу вам істину, а ви пізнайте, зрозумійте її.

Тема: зображення й протиставлення нещасного життя народного і життю «райському» вельмож, царів.

Ідея: засудження аморальності й паразитизму господарів країни, заклик до самоусвідомлення народу, пробудження його національної гідності.

Основна думка І. Франко: «Сон» — це, безперечно, перший в Росії сміливий і прямий удар на гниль і неправду кріпацтва». Т. Шевченко в поемі заявив на весь голос, що головні біди України є похідними від її підневільного стану в Російській імперії.

Жанр: ліро-епічна сатирична поема, це політична сатира; поема-інвектива (інвектива — пряме, найгостріше засудження певної вади). Підзаголовок твору — «Комедія» — вказує на комічно-сатиричний, гротескно-кумедний характер змальованих у ньому основних сцен-картин, особливо наприкінці поеми.

Особливості назви.

Назва поеми несе певне ідейне навантаження. В українській літературі часто використовувалась метафора сну, від якого народ скоро повинен прокинутись. Поет показує старшні картини самого цього сну. Більш того сон стає сатиричним прийомом, який дає поетові волю в сатиричному, гіперболізованому та символічному змалюванні суспільних вад. Слід визначити, що Т. Шевченко часто вдавався до такого прийому зображення і для виявлення своїх істинних настроїв, і для виявлення настроїв персонажів. Таким прийомом зображення написані твори «Сон» (1844), «Сон» (1847), «Сон» (1858), «Сестрі» (1859), «Поставлю хату і кімнату» (1860), «Буває, в неволі іноді згадаю» (1850), сон Оксани в поемі «Слепая», сон дівчат у «Відьмі», сон Марини в поемі «Марина», сон автора в повісті «Прогулка».

Композиція поеми «Сон» дуже своєрідна.

Розповідь про побачене й почуте перемежовується з ліричними відступами та замальовками природи. У ліричних відступах поет висловлює свої почуття і роздуми, піддає висміюванню

самодержця та його оточення. Обрана казкова форма дає можливість авторові зобразити різні місцевості безкрайньої імперії, показати тогочасну дійсність у багатьох її проявах, «зазирнути» в історичне минуле. Поема складається з кількох картин, що змальовують життя в селах України, життя каторжників у Сибіру і Петербурзі.

Орієнтовно можна розмежувати в поемі такі її частини:

- пролог;
- покріпачена Україна;
- сибірські нетрії;
- самодержавний Петербург;
- прийом у царських палатах;
- видіння над Невою;
- вранішня столиця;
- другий прийом у палатах.

Поема написана у формі розповіді від першої особи, яка відкриває широкий простір для виявлення авторського ставлення до зображуваних подій та естетичної їх оцінки. Проте як автор твору Шевченко виступає в поемі не безпосередньо, а в літературній масці умовного автора-оповідача про «напричуд дивний» сон, фантастичні пригоди й комічні події, які йому наснилися.

Експозиція: пролог, в якому поет розмірковує над тим, що кожна людина має власну долю; зображує соціальні й моральні гріхи, які процвітають в країні.

Зав'язка: лаштування п'яного ліричного героя до сну і врешті-решт його політ до неба.

Розвиток подій: змалювання загальної картини життя у часи покріпачення самодержавством простого люду.

Кульмінація: сатиричне висміювання катів і грабіжників народу.

Розв'язка: «Не здивуйте, / Брати любі, милі, / Що не своє розказав вам, / А те, що приснилось».

Ідейний зміст твору.

Форма розповіді героя про бачене у сні досить поширена в літературі. У поемі Шевченка вона є засобом реалістичного мотивування фантастичних подій, надзвичайних картин і сцен, чудесних метаморфоз. Поема побудована як широкий панорамний огляд. Сон героя поеми, а віддак і розповідь про нього, складається з трьох основних тематичних частин або картин. Героєві розповіді сниться, ніби він летить над Україною, далі над Сибіром і, нарешті, потрапляє до Петербурга, оглядає місто, а потім, зробившись невидимим,

проникає в царський палац. У палаці він спостерігає, як розлючений цар дає стусани своїм сановникам, а потім стає свідком чударнацького перетворення царя на кошеня. Бачачи цю метаморфозу, герой поеми розсміявся; тоді цар на нього «як зикне» — він і прокинувся. Своєрідним вступом до панорами, що має постати перед героєм поеми в його польоті над країною, є його монолог-прощання із землею. В пристрасних і схвильованих словах прощання з рідним краєм відкриваються нові грані душі, нові риси духовного обличчя оповідача. Прощаючись з рідною землею, він називає її «неприятним краєм». «Мою муку, мою люту, — каже він, — в храмі заховаю...» Душа його поривається «високо, високо», у безвість, де «крику людського і плачу не чують», бо «немає там власті, немає там кари». Він несе в собі біль за Україну, до якої літатиме «з хмари на розмову», на раду. Він намагається втішити «сироту-небогу» Україну надіями на майбутнє: «Живе правда у господа бога». У цьому монологі оповідач постає як романтична постать з палкими емоціями, трагічними думками про долю народу, як запеклий ворог «власті» і «кари» над людьми. З сумом розпрощавшись із землею, герой поеми пролітає на світанку над Україною, її просторами. На його очах прокидається природа. Шевченко створює вражаючий словесний живопис рідного пейзажу, чарівного українського ранку. Уся країна «повита красою». Але тільки на мить замилювався цим чарівним пейзажем герой твору, бо й чарівність рідної землі не може заспокоїти його душу, вражену людським стражданнями, сповнену «лютої муки». Контраст між красою природи й потворним життям віддається в душі героя ще пекучішим болем. «Душе моя, чого ти сумуєш? Душе моя убогая, чого марно плачеш?» — запитує він, і чує, як його душа, що увібрала в себе страшну правду народного життя, з болем вигукує: Он глянь, — у тім раї, що ти покидаєш / Латану свитину з каліки знімають, / З шкурою знімають, бо нічим обути / Княжат недорослих, а он розпинають / Вдову за подушне, а сина кують, / Єдиного сина, єдину дитину, / Єдину надію! в військо оддають! / Бо його, бач, трохи! а онде під тином / Опухла дитина, голоднее мре. / А мати пшеницю на панщині жне. З України герой твору переноситься у далекий, холодний Сибір, щоб хоч на часину сховатися від пануючого на землі зла, від повсюдного «крику і плачу людського». Але перед ним відкривається нова картина страждань і неволі: каторжани «із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому», тобто цареві. І між ними, запеклими злодіями,

штампованими вбивцями й грабіжниками,— політичні засланці, борці за свободу. Устами оповідача поет славить революціонерів, засланих самодержавством до Сибіру. Тут і з'являється образ «царя волі», царя «всесвітнього». Це збірний, широко узагальнений образ революційних борців, центральний у цій частині поеми і поданий в ореолі внутрішньої сили й незалежності. Він позбавлений якихось конкретних рис, будучи не стільки образом реального революціонера, скільки уособленням ідеї революційного служіння народові, революційної віри й героїзму. Шевченко створив образ політичного засланця, що залишається непохитним у своїх переконаннях, «не просить, не плаче, не стогне». Поет наголошує, що традиції декабристів, їхні ідеї й думи пробуджують, гартують, виховують суспільну свідомість. Картина каторги змінюється картиною царської столиці. Оповідач знову виступає в лічині простакуватого селянина, який нібито вперше потрапив до Петербурга. «Церкви та таланти... і ні однісінької хати» — так сприймає він столичне місто. Святкові ілюмінації на вулицях здаються йому пожежею. І місто, і люди постають у сприйнятті оповідача мовби учудненими. Стиль і манера розповіді про них близька до бурлескної традиції. По-бурлескному «учуднений», знижений характер мають описи Петропавловської фортеці, пам'ятника Петрові І.

Трагічний викривальний пафос картин України й Сибіру змінюється в «петербурзькій» частині поеми інтонацією іронічної народної оповідки. Серед чиновницької «братії» трапився оповідачеві й «землячок... з циновими гудзиками», тобто чиновник, урядовець. Він пропонує свої послуги — провести в царський палац. «Тільки, знаєш,— каже він,— ми, брат, просвіщені,— не поскупись полтинкою...». Продажність, ницість чиновництва — і ця деталь знаходить своє місце в загальному змалюванні Петербурга. Шевченко тут уперше в українській літературі показав місто в типових соціальних контрастах та суперечностях. З одного боку — царський палац, панство, урядовці, з другого — простий народ, «вбогі», які «на труд поспішали», «заспані дівчата», муштровані солдати. У центрі третьої (петербурзької) частини поеми — сатиричне викриття самодержавства, царського двору, придворних. Шевченкова сатира досягає тут найвищого напруження й нещадної різючої сили. Реалістичність зображення тут уже цілком поступається місцем сатиричному гротескові, одвертим перебільшенням, шаржовим образам, фантасмагоричним сценам. Незримий оповідач потрапляє до

царського палацу й стає очевидцем потворного дійства — урочистого виходу царя з царицею до натовпу придворних, які з жалюгідною догідливістю «аж потіють та товпляться», щоб то ближче стати коло самих: домагаються царських милостей. Портрети царя й цариці гіперболічно шаржовані. Вони «мов сичі надуті; а диво-цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться», «цариця небога, мов опеньок засушений, тонка, довгонога, та ще на лихо, сердешна, хита головою», цар «вилупив баньки з лоба», «одутий, аж посинів». Закінчується царський прийом сценою, що стоїть у ряду найяскравіших прикладів політичного гротеску в світовій літературі:

...Цар підходить
До найстаршого... та в пику
Його як затопить!

Ця сцена становить метафоричне відтворення самої суті самодержавного правління. І. Франко назвав її «картиною генерального мордобиття», у якій поет змалював безмежну сваволю царя і затаврував систему, «при якій царська воля та брутальна сила була всім, а людське чуття та справедливість уважалися нічим». Продовженням цього сатиричного гротеску є наскрізь фантазмагорична фінальна сцена поеми. Від крику царя один за одним на очах оповідача зникають ті, на кому тримається царський престол,— «всі пузаті», а далі й «менші» і «дрібні» царедворці, челядь, військова охорона. Позбавлений свого оточення й підпори, цар, який за хвилину до цього здавався всемогутнім, має вигляд жалюгідного кошеняти: «Стоїть собі, голову понурих... Мов кошеня, такий чудний». Шевченко майстерно користувався засобами гротескної метафори у викритті царату.

Так само несподівано, як воно й почалося, балаганне дійство, вся ця «комедія» з царем, раптом зникає, як лихе видіння. Поема закінчується іронічною усмішкою оповідача, а водночас і справжнього автора твору, самого Шевченка.

4.4 Характеристика образів представників самодержавства.

Цар Микола.

- *Портрет*: високий, сердитий, «одутий, мов посинів».
- *Риси*: поганий, проклятий, лукавий, лютий, сердитий.
- Вседержитель.
- Ведмідь або кошеня.
- «Цар волі».
- П'яничка.

- Неситий, «цвенькає».

Цариця.

- «Мов та чапля меж птахами, скаче, бадьориться».

- «Небога, мов опеньок засушений».

- «Тонка, довгонога, ... хита головою».

- «Богиня».

- «Цяця».

Цар Петро I.

- *Портрет*: «очі неситі».

- *Риси*: жорсткий, підступний, байдужий до проблем простого люду.

- «Людоїде, змію».

- Вбивця і самодур.

- Проклятий людом.

- «Мов світ увесь хоче загарбати».

- Кат-бузувір.

Чиновники і панство.

- *Риси*: улесливість, жадність, алчність, ненажерливість, підступність.

- «Деруть і з батька, і з брата».

- «П'явки людські».

- Пузаті, сопуть, хропуть, понадувались, як індики.

Висновок: саме царі найперші винуватці соціалістичного й національного поневолення українського народу, грабіжники його багатства, руйнівники його традицій, мови, культури.

4.5 Обговорення змісту поеми. Бесіда за питаннями:

- Яке значення для людини має сон?

- Коли говорять: «Сон в руку»? Чи бувають сни віщими?

- Для чого поет страшні реалії тогочасного життя відтворив у сні?

Про яке життя мріяв митець?

- Яким чином на початку твору характеризуються різні долі людей, їх характери, вчинки, поведінка? (*Той мурує, той руйнує, / Той неситим оком — / За край світа зазирає, /*

Чи нема країни, / Щоб загарбать і з собою / Взять у домовину)

- Чому Тарас Григорович вважав, що немає Господа?

- За що у творі висміюються ті, хто «отечество любить»?

- У чому виявилася цінність дивовижного сну? (*Мені приснився — / Найтверезіший би упився, / Скупий жаднюга дав би гривню, / Щоб позирнуть на ті дива*)

- З якою метою герой вирушає у підхмарну подорож? (*Мої муки, мої люті / В хмарі заховаю*)

- Чому край у творі названо неприязним, Україна — «безталанна вдово»?
- Про що свідчить прощання героя із рідною землею?
- У чому поет вбачає красу рідної землі?
- З приводу чого у ліричного героя виникає душевний неспокій, милуючись Україною?
- Від чого жахається герой, коли бачить соціальну несправедливість, яка панує на землі? (*«Латану свитину з каліки знімають»; «розпинають вдову за подушине»; «сина кують... в військо оддають!»*, *«опухла дитина — голоднеє мре»*)
- З яким питанням звертається поет до Бога? Про що воно свідчить? (*«Чи Бог бачить із-за хмари / Наші сльози, горе?»*)
- Які «всі лиха, всі зла» мав на увазі Т. Шевченко?
- Яким, на перший погляд, здався поету Сибір? Хто були його невидимими мешканцями?
- У чому полягала непосильна праця каторжників? (*...Живі люди, / В кайдани закуті. / Із нір золото виносять, / Щоб пельку залити / Неситому*)
- Як поет називає царя і одночасно його характеризує? (*Вседержитель неситий*)
- Як сновидець описує солдатчину у місті? Чому москалі кайданами окуті? (*А в городах, мов журавлі, / Замуштрували москалі; / Нагодовані, обуті / І кайданами окуті, / Муштруються*)
- Чим ліричний герой здивував земляка біля царських палат? За що «каламар» вимагав від сновидця гроші? Про що це свідчить?
- Чому, на думку поета, царські палати — це рай?
- Хто такі блюдолизи? Як письменник їх характеризує у творі?
- Якими у поемі зображені цар і цариця?
- Над чим сміється письменник, характеризуючи панів? Що є гумористично-саркастичним у їх поведінці і ставленні до царя? (*В сребрі та златі! / Мов кабани годовані,— / Пикаті, пузаті!.. / Аж потіють, та товпляться...*)
- Про що свідчить поведінка самодержавця до підлеглих? (*... Цар підходить / До найстаршого... та в пику / Його як затопить!..*)
- У чому виявилось ставлення поета до Петра І і Катерини? За що він їх таврує?
- З приводу чого сумує Т. Шевченко над долею України? (*Можє, Москва випалила / І Дніпро спустила / В синє море, розкопала / Високі могили — / Нашу славу*)

- У чому поет звинувачує Петра? (*Ти нас з України / Загнав, голих і голодних, / У сніг на чужину / Та й порізав, а з шкур наших / Собі багряницю / Пошив жилами твердими / І за-*
клав столицю / В новій рясі)

- Яким у творі зображено повсякденне важке життя кріпаків, муштрованих солдат?

- Що висміює Т. Шевченко на прикладі діяльності чиновників? (...*Та драти / І з батька, і брата*)

- У чому вбачає поет зневажливе ставлення до рідної мови, а значить до народу, його культурної спадщини?

- Яким чином у творі висміюється цар та його старшина? (*Старшина пузата / Стоїть рядом; сопє, хропє, / Та понадувалось, / Як індики... Неначе з барлоги / Медвідь виліз, ледве-ледве / Переносить ноги; / Та одутий, аж посинів: / Похмілля прокляте / Його мучило*)

- Від чого ліричний герой прокинувся зі сну?

- Чому сон для оповідача — це чудне диво?

- Як Т. Шевченко в поемі таврує самодержавство?

4.6 Рубрика «Поміркуй, обґрунтуй».

- Сон в однойменному творі Т. Шевченка — це фантастика, казка чи реалії тогочасної дійсності?

- Які історичні події, факти, особи відтворені у поемі? Що їх об'єднує?

- Доведіть, що «Сон» — комедія.

VI. Підсумок уроку

Т. Шевченко поемою «Сон» допоміг нам розібратися в сутності тоталітарної держави. Він не розтлумачував нам це робив за допомогою логічних аргументів. Його аргументи — це живі, образні картини життя самодержавного суспільства. Картини сатиричні. Бачимо їх і добре відчуваємо всю ненависть поета до ладу, що «витягував» з його народу життєві сили.

VII. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять уривок з поеми «Сон», знати зміст твору Т. Шевченка «І мертвим, і живим...», вміти визначати його ідейну спрямованість.